

**Tomasz Pilis¹, Józef Langfort², Agnieszka Pilis², Wiesław Pilis³,
Ryszard Zarzeczny¹**

1. Instytut Kultury Fizycznej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
2. Katedra Turystyki Wyższej Szkoły Administracji i Zarządzania w Zawierciu
3. ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie

Wyobrażenie o wypoczynku na różnych kontynentach wśród młodzieży gimnazjalnej środowiska wiejskiego

Słowa kluczowe: wypoczynek, wyobrażenie, skuteczność nauczania

Rural youth's image of leisure on other continents

Key words: leisure, image, teaching effectivity

Abstract

The aim of the study was to investigate influence of different sources of knowledge on rural youth's image of leisure on other continents. The survey was made by means of questioning a group of 108 students of junior high school aged 15–18 years old. Young people evaluated very positively the teaching effectivity of geographics, biology and physical educations in their schools. They also attend in outschool activities connecting with tourism and rest. Most of them claim that they prefer watching television than reading books in order to improving their geographic and touristic knowledge. Several questions of survey were connected to choosing the resting place on different continents. Students pointed on touristic places which are well-known of their landscapes, buildings, resting environment etc. On this basis we conclude that leisure on other countries is mainly influenced by television which provides additional in touristic knowledge.

Wstęp

Wiedza geograficzna młodzieży gimnazjalnej kształtowana jest podczas zajęć dydaktycznych obejmujących materiał zawarty na lekcjach geografii, a także przyrody – biologii, wychowania fizycznego oraz zajęć pozalekcyjnych, szczególnie w postaci kółek zainteresowań. Na lekcjach geografii uczniowie po-

znają swoje bliższe i dalsze środowisko. W klasie pierwszej poznają ważniejsze składniki przestrzeni geograficznej, jej zasoby naturalne, które człowiek wykorzystuje dla zaspokajania swoich potrzeb, następnie zagadnienia dotyczące ludności, przyczyn i skutków jej zróżnicowania. W późniejszych latach przychodzi kolej na gospodarkę człowieka na Ziemi, na wskaźniki rozwoju gospodarczego państw i wstrząsające światem konflikty. Uczniowie poznają zasady racjonalnego gospodarowania i ważną w tym rolę organizacji międzynarodowych i społecznych. Zdobywają wiedzę o kontynentach i krajach, w tym również o Europie, Polsce i regionie, w którym mieszkają. Podstawą kształcenia gimnazjalnego przedmiotu geografia jest materiał zawarty w programie nauczania przyrody w szkole podstawowej. Ukształtowane w szkole podstawowej wyobrażenia, pojęcia oraz poznane prawa i zależności stanowią podstawę do poszerzania i pogłębiania wiedzy geograficznej, głównie w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej, na poziomie gimnazjalnym. Natomiast wprowadzane i częściowo kształtowane umiejętności są wzbogacane i doskonalone w kierunku praktycznego ich zastosowania w życiu prywatnym i publicznym [1].

Szczególne znaczenia nabiera ten aspekt w odniesieniu do młodzieży wiejskiej, dla której aspekt ekonomiczny oraz ograniczona dostępność szkół często bywa decydującym czynnikiem wpływającym na możliwości kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych [7]. Jej kolejne roczniki, wchodząc w wiek produkcyjny, zderzają się z powszechnie znanymi problemami, a więc krytyczną sytuacją rolnictwa i brakiem miejsc pracy poza nim, trudniejszymi niż w mieście warunkami życia itp. Jednocześnie zacieranie się różnic między miastem i wsią w tym, co dotyczy potrzeb oraz wyobrażeń o powodzeniu życiowym, podnosi poziom aspiracji u młodzieży wiejskiej [2].

Ograniczone możliwości urzeczywistniania tych aspiracji mogą być źródłem rozczarowań i narastającego poczucia marginalizacji. Na takie niebezpieczeństwo zwracają uwagę autorzy publikacji dotyczących okolic Torunia [13] oraz Płocka [2]. Również uczniowie szkół wiejskich w Wielkopolsce mają silnie rozbudzone aspiracje związane z wykształceniem i przyszłą pracą [10].

Obserwacje aspiracji młodzieży wiejskiej Małopolski stawiają ją w dość optymistycznym świetle. Z jej systemu wartości wynikają ograniczone, ale dające się zrealizować, cele życiowe i wydaje się ona psychicznie gotowa, aby sprostać zmieniającym się realiom gospodarczym i społecznym.

Umysłowość młodzieży wiejskiej kształtuje z jednej strony jej własne środowisko społeczne, w którym jest mocno zakorzeniona (podobny jak u dorosłych system wartości, religijność, brak konfliktów międzypokoleniowych, przywiązanie do tożsamości kulturowej swej małej ojczyzny) – z drugiej zaś silnie zaznaczony proces upodabniania się do mieszkańców miast. Na rzecz tego ostatniego działa wiele czynników, a więc szkoła, środki masowego przekazu – zwłaszcza telewizja – a także kontakty bezpośrednie, czy to z racji nauki, czy to pracy. Mieszkańcy wsi, w tym również młodzież, poddani są zalewowi wszechobecnej kultury masowej, która jest raczej miejskiej (choć na ogół nie rodzimej) proveniencji [8].

Wobec wydłużającej się średniej długości życia (z 60 lat w 1930 r. do 75 lat w 2000 r.) w sposób istotny ulega zmianie stosunek czasu poświęcanego na pracę zawodową z jednej strony, a na dzieciństwo, naukę, wypoczynek, hobby, sport z drugiej strony. Obecnie uważa się, że na przestrzeni ostatnich 70 lat człowiek poświęca około 130.000 godzin na zagospodarowanie czasu wolnego [3]. Wynika z tego, że organizacja wypoczynku, turystyki oraz ustawiczne kształcenie mają wielkie możliwości rozwoju. Już teraz widać oznaki tej tendencji. Pomiedzy rokiem 1990 a 2000 zanotowano wzrost ilości podróżujących turystów z 0,5 do 1 mld osób. Turystyka jest więc jedną z niewielu dziedzin gospodarki, które mogą stworzyć ogromną liczbę nowych miejsc pracy, wymagając natomiast od systemów edukacyjnych każdego kraju, by były w stanie przygotować obywateli na stymulujący, aktywny wypoczynek [9].

Celem niniejszej pracy było zgromadzenie możliwie obszernych informacji na temat wyobrażenia o wypoczynku na różnych kontynentach w populacji uczniów gimnazjum środowiska wiejskiego. Prześledzono również aspekt zainteresowania uczniów tematyką geograficzną ich uczestnictwem w kółkach zainteresowań, sposobami pogłębiania wiedzy geograficznej na tle oceny sposobu nauczania geografii, biologii i wychowania fizycznego w gimnazjum.

Material i metody

Badania przeprowadzono wśród młodzieży gimnazjalnej województwa lubelskiego zamieszkującej obszary wiejskie. Narzędziem badawczym był kwestionariusz, który został zamieszczony w aneksie. Podstawę do sporządzenia kwestionariusza stanowiła praca Przeclawskiego (11). Badaniami objęto 108 uczniów klas I, II i III gimnazjum w wieku od 15 do 18 lat zarówno chłopców, jak i dziewczęta. Początkowe trzy pytania dotyczyły subiektywnej oceny sposobu nauczania geografii, biologii – przyrody oraz wychowania fizycznego, następne dotychczasowego kontaktu ankietowanego z kółkami zainteresowań bądź klubami sportowymi, kolejne dwa odnosiły się do sposobu pogłębiania wiedzy krajoznawczej i podróżniczej poprzez czytanie książek lub oglądanie telewizji. Kolejnych 11 pytań odnosiło się do wyboru kraju na danym kontynencie, w którym ankietowany chciałby spędzić wakacje (poprzez wpisanie nazwy kraju) oraz wyboru najbardziej interesującego miejsca (poprzez zaznaczenie na liście). Użyte dane wyrażono w wartościach bezwzględnych i w procentach wskazań.

Wyniki badań i ich interpretacja

Na subiektywną ocenę metod i skuteczności nauczania geografii, przyrody – biologii oraz wychowania fizycznego dokonaną przez uczniów gimnazjum [1] mają wpływ nie tylko stosowane formy dydaktyczne, lecz również sukcesy gim-

nazjalistów bądź ich brak w przyswajaniu materiału. Wyniki uzyskane w naszych badaniach pozwalają sądzić, że omawiane przedmioty należą do lubianych przez uczniów, gdyż ich wspólna ocena jest dobra, natomiast kryterium oceny bardzo dobrej w każdym przypadku przewyższa ocenę przeciętną oraz złą. Uzyskane wyniki potwierdzają spostrzeżenia zamieszczone w raporcie „Pierwszy Rok Gimnazjum 1999–2000” sporządzony przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Pracownię Rozwoju Kadr Zarządzających, w którym uczniowie gimnazjów wydając opinie o swoich szkołach, poziomie nauczania, swoich aspiracjach, problemach wychowawczych oraz przekazywanej wiedzy w podobny sposób wyrazili stosunek do tych trzech przedmiotów [12].

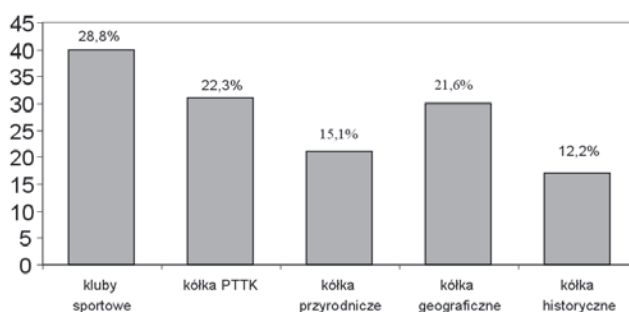
Tabela 1. Ocena metod i skuteczności nauczania geografii, przyrody – biologii i wychowania fizycznego dokonana przez uczniów gimnazjum.

Ocena	Jak dotychczas nauczano cię:					
	geografii		przyrody – biologii		wychowania fizycznego	
	n	%	n	%	n	%
bardzo dobrze	31	28,7	15	13,9	34	31,5
dobrze	44	40,7	64	59,3	48	44,4
przeciętnie	20	18,5	21	19,4	18	16,7
źle	13	12,1	8	7,4	8	7,4

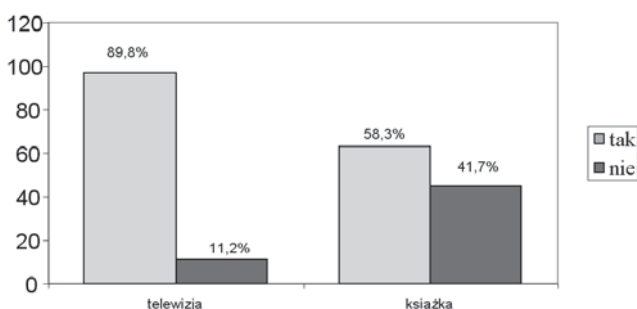
W badaniach zapytano ankietowanych o uczestnictwo w zajęciach pozaszkolnych na przykładzie przynależności do klubów sportowych, kółka PTTK oraz kółek przyrodniczego, geograficznego i historycznego (ryc. 1). 24,3% respondentów określiło przynależność do więcej niż jednego kółka, natomiast pozostali wykazali uczestnictwo w jednym z nich. Zdecydowanie największym zainteresowaniem (28,8%) cieszyły się zajęcia oferowane przez kluby sportowe, następnie kółka PTTK (22,3%), kółka geograficzne (21,6%), kółka przyrodnicze (15,1%), natomiast najmniejszym kółka historyczne (12,2%). Należy zauważyć, że zainteresowanie tematyką turystyczno – geograficzną oferowaną przez kółka PTTK, przyrodnicze i geograficzne wyraziło łącznie 59,0% łącznie, co stanowi ponad połowę ankietowanych. Znamionuje to, że dla młodzieży gimnazjalnej tematyka ta jest wielce istotna a największa część młodzieży wyraża ochotę spędzania wolnego czasu w ten sposób.

Ankieta zawierała dwa pytania, w których badani uczniowie ustosunkowali się do źródeł z których czerpią wiedzę krajoznawczo-przyrodniczą. Uzyskane wyniki (ryc. 2) wskazują, że zdecydowana większość (89,8%) uważa telewizję za podstawowe źródło tego rodzaju wiedzy, natomiast 58,3% wskazuje w tej roli książkę. Istota popularności telewizji tkwi zapewne w tym, że wielu ludziom zapewnia ona codzienny dostęp do znacznej ilości informacji o charakterze narodowym i ponadnarodowym. Przekazywane przez nią informacje docierają do młodego odbiorcy

w rozmaitej formie, kształtując jego wyobrażenie o otaczającym świecie oraz zapewniają swoistą wspólnotę przeżyć młodzieży na podłożu tych samych treści. Z drugiej strony wpływają na kształtowanie schematycznych postaw i wyobrażeń o świecie [4]. Należy zauważyć, że pomimo wyraźnej przewagi przekazu telewizyjnego w naszych badaniach, obydwa źródła są uważane za wielce istotne i na ich kluczową rolę w pogłębianiu wiedzy krajoznawczo-przyrodniczej wskazuje zdecydowana większość ankietowanych.

Ryc. 1. Uczestnictwo uczniów gimnazjum w zajęciach pozaszkolnych.

Ryc. 2. Źródła wiedzy krajoznawczo-przyrodniczej gimnazjalistów.

Informacje zawarte w tabeli 2 pochodzą z analizy 11 pytań zawartych w ankiecie. Pytania dotyczyły wyboru najatrakcyjniejszego zdaniem respondenta kraju, w którym chciałby spędzić wakacje oraz miejsca na danym kontynencie, które chciałby odwiedzić. W odniesieniu do pierwszego pytania badani udzielali jednej odpowiedzi, natomiast na drugie pytanie odpowiadali poprzez podkreślenie nazwy na liście. Tabela 2 zawiera jedynie najczęściej wybierane odpowiedzi, po trzy dla każdej kategorii.

Tabela 2. Najczęściej wymieniane przez gimnazjalistów miejsca wypoczynku na różnych kontynentach.

	Europa	%	Azja	%	Afryka	%	Ameryka Pn. i Śr.	%	Ameryka Płd.	%	Australia Oceania	%
W którym kraju chciałbyś spędzić wakacje?	Francja	25,0	Chiny	31,5	Egipt	36,1	Stany Zjednocz.	42,6	Brazylia	38,9		
	Włochy	15,7	Japonia	17,6	RPA	16,7	Meksyk	26,8	Chile	22,2		
	Hiszpania	10,2	Indie	16,7	Kongo	9,3	Kanada	25,9	Argentyna	18,5		
Co chciałbyś zwiedzić?	Bazylika Św. Piotra	13,2	Wielki Mur	15,6	Jez. Tanganika	11,0	Wielki Kanion	17,5	Machu Picchu	15,0	Bora Bora	17,0
	Alpy	12,0	Himalaje	13,2	Piramidy	10,8	Niagara	12,7	Amazonka	12,1	Wielka Rafa Koralowa	16,4
	Wezwawisz	11,1	Bajkal	9,5	Madagaskar	10,7	Hollywood	9,6	Kultura Inków	8,7	Wyspy Oceanii	13,4

Analiza udzielonych odpowiedzi pozwala zauważyć, że gimnazjaliści wskazywali ogólnie znane, uznane za atrakcyjne turystycznie kraje oraz osobliwości przyrody na danych kontynentach. Udzielane odpowiedzi wskazują, że właśnie te miejsca utożsamiają wyobrażenia młodzieży o wypoczynku. Wyobrażenie według *Słownika języka polskiego* można zdefiniować jako: „wywołany w świadomości obraz przedmiotu lub sytuacji, które w danej chwili nie oddziałują na narządy zmysłowe człowieka opierający się na uprzednio poczynionych spostrzeżeniach i fantazji” (red. Szymczak 1981). U podstaw pochodzenia wyobrażenia miejsca wypoczynku spoczywają natomiast różnorodne czynniki. Wśród nich z pewnością należy wyróżnić wiedzę zdobytą za pośrednictwem mediów (Ryc. 2), które kreując wyobrażenie o wypoczynku ściśle wiążą je z atrakcyjnymi turystycznie miejscami. Według Wąsowicz [14] można wyróżnić szereg elementów produktu turystycznego, które kształtują wyobrażenie o wypoczynku w danym miejscu. Wśród nich na czoło wysuwają się walory turystyczne, następnie zagospodarowanie turystyczne, stan środowiska naturalnego, ogólny poziom cen itd. Potwierdza to doniesienie Middleton [5], stwierdzające, że na produkt turystyczny składać się powinny przede wszystkim: atrakcje turystyczne, infrastruktura miejsca docelowego, dostępność, wizerunek miejsca docelowego i cena powiązana ze standardem i rodzajem świadczonych usług, trendami mody, sezonem. Miejsca wypoczynku podane przez uczniów gimnazjum wydają się odpowiadać spostrzeżeniom przytoczonych autorów [5, 14]. Natomiast za kształtowanie wyobrażeń uczniów o wypoczynku w znaczącej mierze wydają się odpowiedzialne środki masowego przekazu, gdyż to one w sposób najpełniejszy podają informacje przytoczone przez Wąsowicz [14] i Middleton [5]. Zastanawiający jest natomiast fakt, że pomimo pozytywnej oceny przedmiotów nauczanych w gimnazjum, ich wpływ na kształtowanie wyobrażenia o wypoczynku wśród młodzieży środowiska wiejskiego wydaje się być znikomy.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski:

1. Gimnazjaliści pozytywnie oceniają treści oraz metody nauczania przedmiotów geografia, przyroda – biologia oraz wychowanie fizyczne. Ocena ta pokrywa się z raportem sporządzonym po pierwszym roku szkolnym funkcjonowania gimnazjów, co daje podstawę do stwierdzenia, iż program nauczania wymienionych przedmiotów przygotowany przez ówczesne Ministerstwo Edukacji Narodowej spełnia oczekiwania uczniów.
2. Zajęcia pozaszkolne w formie kółek zainteresowań o profilu turystyczno-geograficznym cieszą się dużym zainteresowaniem uczniów. Deklarują oni również, że chętnie pogłębiają wiedzę geograficzną, natomiast jako jej źródło preferują w większym stopniu telewizję niż książkę.
3. Uczniowie gimnazjum zamieszkujący obszary wiejskie kształtują swoje wyobrażenia o miejscu wypoczynku w znaczącej mierze na podstawie informacji płynących ze środków masowego przekazu. Wskazując miejsca potencjalnego pobytu wypoczynkowego, młodzież utożsamia je z ogólnie znanymi kurortami i atrakcjami turystycznymi o międzynarodowej renomie.
4. Uczniowie deklarują, że najchętniej odwiedziliby takie kraje poszczególnych kontynentów, jak: Francja, Chiny, Egipt, Stany Zjednoczone czy Brazylia, a szczególnymi obiektami ich zainteresowań są: Bazylika Świętego Piotra, Wielki Mur Chiński, Jezioro Tanganika, Wielki Kanion, Machu Picchu czy wyspa Bora Bora.

Piśmiennictwo:

1. Domachowski R., Sokołowska J., Wilczyńska-Wołoszyn M., 1999: *Program nauczania geografii w gimnazjum*. Wydawnictwo Edukacyjne ŻAK, Warszawa.
2. Domalewski J., 1999: *Orientacje życiowe młodzieży wiejskiej*. „Wieś i Rolnictwo” nr 4, s. 121–133.
3. Dryden G., Vos J., 2000: *Rewolucja w uczeniu*. Wydawnictwo Moderski i S-ka, Warszawa 2000.
4. Kowalczyk D., 1999: *Szkoła wobec doświadczeń pozaszkolnych uczniów w dobie elektronicznych środków przekazu*. Studia i monografie Zeszyt 108, Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej.
5. Middleton V., 1996: *Marketing w turystyce*. Warszawa, s. 89–91.
6. Moskal S., 1993: *Zasoby ziemi i pracy a wyposażenie techniczne i wielkość produkcji w rodzinnych gospodarstwach rolnych*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, nr 1–2, s. 39–51.
7. Moskal S., Kotala A., 2001: *Młodzież wiejska małopolski w procesie transformacji ustrojowej: Sytuacja obecna, aspiracje, perspektywy*. „Krakowskie Studia Małopolskie”, nr 6, s. 305–316.
8. Moskal S., 2002: *Młodzież wiejska małopolski: Uwagi o jej preferencjach, wartościach i systemie wartości*. „Wieś i Rolnictwo”, nr 3, s. 115–135.
9. Naisbitt J., Aburdene P., 2000: *Prognozy dotyczące turystyki światowej*. Megatrends 2000.
10. Piotrowicz E., 2000: *Plany i perspektywy życiowe uczniów kończących szkołę podstawową na wsi*. „Problemy Oświaty i Wychowania”, nr 8, s. 1–8.
11. Przeclawski K., 1973: *Turystyka a wychowanie*, NK, Warszawa.
12. Putkiewicz E., Zahorska M., Sielawa-Kolbowska K., 2000: „*Program Gimnazjum 2002. Raport Pierwszy Rok Gimnazjum 1999–2000*. Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
13. Szafraniec K., 1999: *Wieś jako miejsce niechciane*. „Wieś i Rolnictwo”, nr 4, s. 38–48.
14. Wąsowicz E., 2003: *8 zasad budowania jakości produktu turystycznego obszaru recepcji*. Publikacje Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie.